

VU Research Portal

Laat Auschwitz beginpunt van nieuwe toekomst zijn

van der Laarse, R.

published in
Reformatorsch Dagblad
2012

document version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van der Laarse, R. (2012). Laat Auschwitz beginpunt van nieuwe toekomst zijn. *Reformatorsch Dagblad*, 2012, 12-13. http://www.refdag.nl/opinie/laat_auschwitz_beginpunt_van_nieuwe_toekomst_zijn_1_618157

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:
vuresearchportal.ub@vu.nl

gedachtegoed

Mes en mayonaise

tekst dr. Dirk de Korne

„Het mes ging erin.” Zo verontschuldigen moordenaars zich als hun wordt gevraagd wat ze hebben gedaan. Vrij vertaald: niet ik deed het, maar het mes. Ze wassen hun handen in onschuld. En ze zijn niet de enigen. Het lijkt wel een trend.

In het boek "Leven aan de onderkant" werkt Theodore Dalrymple, jarenlang psychiater in een gevangenis en een ziekenhuis in Birmingham, uit hoe menig crimineel zijn handelen beschrijft. Veel moordenaars verwijzen naar een handeling die buiten hen zelf heeft plaatsgevonden. Ze spreken over het mes alsof er geen hand is die het vast heeft. Of hersens die de hand aansturen. Of een wil die een keus maakt om iets te doen. Met deze en talloze andere voorbeelden probeert Dalrymple aan te tonen wat de consequenties zijn van opvattingen van deskundigen waarin individuele verantwoordelijkheid voor gedrag heeft afgedaan, ten faveure van invloeden uit de omgeving. Fout gedrag wordt maar al te vaak teruggevoerd op een slechte jeugd, verkeerde vrienden of een psychisch zwak gestel.

De mens heeft het levenslot niet in eigen hand; en ik ben geen psychiater. Maar vandaag de dag lijkt de deugd van eigen verantwoordelijkheid en daarbij behorende zelfbeheersing en zelfdiscipline inderdaad laag gewaardeerd te worden. En dan doel ik niet alleen op zware criminaliteit. Ook dichterbij huis. Voelen we ons bijvoorbeeld nog individueel verantwoordelijk voor het op peil houden van onze gezondheid?

In grote delen van de wereld worden mensen ziek omdat ze te weinig eten hebben. Wij zullen de komende jaren, hoe schrijnend, vooral ziek worden omdat we te veel eten. De stijgende zorgkosten, die we grotendeels gezamenlijk betalen, hangen samen met die voorkeuren. Dus niet klagen over premieverhoging. Het zijn keuzes die we zelf maken.

De groep diabetespatiënten die ik een tijdje geleden interviewde over de ervaringen met de zorg in het ziekenhuis had het nodige commentaar. De diabetesverpleegkundige was niet altijd telefonisch bereikbaar. En het spreekuur van de internist liep regelmatig uit. Terechte opmerkingen – als

patiënt en premiebetaler mag je de beste service verwachten. Opvallend was echter dat er ook opmerkingen waren over het ontbreken van snacks in het ziekenhuisrestaurant. En waarom waren er geen kroketten bij de tijdens het interview aangeboden lunch?

Sommige mensen smeren iedere dag mayonaise in plaats van boter op hun brood. Want dat is veel lekkerder. En er zijn immers buikchirurgen die heel goed zijn in het plaatsen van een maagband. Alsof er geen hand is die de mayonaise vastheeft. En waarom waarschuwen predikanten de jeugd structureel voor overdadig alcoholgebruik zonder ooit te spreken over de risico's van overgewicht?

Als we de gezondheidszorg betaalbaar en toegankelijk willen houden, zal het mes erin moeten. In de collectieve uitgaven; en dus in eigen vlees. Zelfbeheersing is echter niet eenvoudig. De omgeving speelt een belangrijke rol bij het aanbieden van ongezonde geneugten. Snoep en sigaretten zijn 24 uur per dag te koop: even naar het tankstation of de avondwinkel. Vers fruit is daarentegen maar beperkt verkrijgbaar. Is dat ook criminaliteit?

Ieder mens heeft prikkels nodig om zich aan voornemens te houden. Het zwemuurtje houd je vol als er een ander is die ook gaat. Maar prikkels kun je ook zelf aanbrengen. Henriëtte Prast, een Tilburgse gedrags-econoom, sprak onlangs over „zelfbinding.” Het gaat niet vanzelf, je moet jezelf binden. Een beetje voor de gek houden door zelf de touwen vast te maken.

Prast is momenteel bezig met een experiment waarin bezoekers van een sport-schoon bij ieder bezoek vrijwillig 'statiegeld' betalen. Het gespaarde bedrag wordt bij elk bezoek hoger, maar vervalt in zijn geheel als men een keer verzuimt te komen. De resultaten worden binnenkort gepresenteerd, maar het feit dat mensen aan dit soort experimenten meedoen zegt al genoeg.

Eigenhandig prikkels inbouwen die je zelf voelt. Erkennen dat je gebonden moet worden. Stevige uitdagingen voor vrije mensen.

De auteur is gezondheidswetenschapper.
Reageren? gedachtegoed@refdag.nl

gepollst

De overheid subsidieert de bouw en uitbreiding van megastallen in het buitenland. Dat meldde Stichting Wakker Dier maandag. De subsidie komt deels uit potjes voor ontwikkelings samenwerking.

Politieke partijen die willen bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking hebben groot gelijk, zo luidde gisteren de stelling.

De 538 stemmers op rd.nl denken er zo over:
Eens.

70%

Oneens.

30%

nieuwe stelling

Het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA pleit voor een kilometerheffing waarbij jaarlijks de kilometerstand wordt doorgegeven. Op basis van de verreden kilometers volgt een rekening.

Het CDA-plan is oneerlijk omdat het geen onderscheid maakt tussen spitsrijders en spitsmijders.

Eens.
 Oneens.

>>Stem nu op rd.nl

Laat Auschwitz van nieuwe toe

Auschwitz staat symbool voor heel de Europese erfenis van "de eeuw van de kampen." Uit de brokstukken hiervan dient de Europeaan een nieuwe toekomst te fabriceren, betoogt **prof. dr. Robert van der Laarse**.

In heel Europa, zowel in het westen als in het oosten, draaide de omgang met het oorlogsverleden decennialang om vermijden en vergeten. Historische plekken, de "shattered sites" van de nog nauwelijks begrepen Holocaust, werden als het ware uit het collectieve geheugen gefilterd.

Achteraf kan men zich hierover verbazen, maar indertijd verbaasde het niemand. Hoewel de Jodenvervolgving in de meeste Europese landen al vanaf de jaren zestig binnen het narratieve raamwerk van de nationale oorlogsgeschiedenis was ingepast, kregen de kampen pas een nieuwe betekenis als "schuldige landschap" nadat de meeste waren gesloopt.

Het ruïnelandschap van Auschwitz-Birkenau is als centrum van de Holocaust het meest schuldige landschap van Europa geworden. Het was de Amerikaanse mediaproductie over de fictieve Duits-Joodse familie Weiss die in 1978 bij het grote publiek de aandacht op Auschwitz richtte en de perceptie van de Tweede Wereldoorlog als een strijd van de westerse wereld tegen Hitlers Endlösung vestigde.

Toch was deze "Americanization of the Holocaust" niet de enige mediagebeurtenis van deze periode. Belangrijker, althans voor wat de Europese ervaringswereld betreft, was Claude Lanzmanns indringende verslag van zijn reis naar Polen. Met zijn documentaire "Shoah" (1985) plaatste hij tegenover de Amerikaanse Holocaustfictie als het ware een door getuigenissen opgeroepen topografische herinnering aan de Poolse kampen, met het eigentijdse herinneringslandschap als geheugenprothese.

Met "Shoah" begon de ontmoeting met de authentieke brokstukken van het verleden. Een herinneringslandschap dat een naoorlogse generatie slechts van verhalen kende. Tegelijk representeerde dit nieuwe narratieve raamwerk een breuk met het Grote Verhaal van de oorlog als een heroïsche overwinning van de westerse democratie op het totalitarisme.

Dit alles begon al vóór de val van de Muur die vaak het omslagpunt in de Europese herinneringscultuur wordt genoemd. De betekenis van 1989 lag volgens mij echter op een ander vlak. Het lang vergeten en verzwegen verleden werd door de ontmanteling van het Oostblok als het ware gere-integreerd binnen de Europese geheugenruimte.

Werden de Oost-Europese vernietigingskampen, met uitzondering van de naoorlogse 'terugkeerreezen' van kleine groepen kampoverlevenden, voordien nauwelijks bezocht, in Lanzmanns voetspoor trokken spoedig duizenden toeristen naar Polen, op zoek naar de sporen van het oorlogsverleden. De plaatsen van terreur, die eerst in vrijwel alle Europese landen na de oorlog door sloop en herbestemming als een vreemde erfenis buiten het nationale lichaam zijn geplaatst, werden zo vanuit de 'antiherinnering' geleidelijk aan weer als erfgoed toegeëigend.

Gemeenschappelijk

Maar hoe gemeenschappelijk is de ervaring van de Holocaust in Europa eigenlijk? De afgelopen jaren is steeds duidelijker geworden dat de westerse perceptie vrijwel geen aansluiting vindt bij de ervaringswereld van de bewoners van de Oost-Europese landen waar de terreur heeft plaatsgevonden.

Anders dan in het Westen, waar Auschwitz symbool staat voor de Jodenmoord en voornamelijk over een teveel aan getuigenissen wordt geklaagd, is er in Oost-Europa sprake van een teveel aan gebeurtenissen. Er zijn gewoon te veel pijnlijke plekken, en te veel 'onterfde' bevolkingsgroepen met te veel tegenstrijdige herinneringen.

Op zoek naar hun verloren identiteit zuiveren nationalistische herinneringen van de Holocaust als een communistisch of zionistisch complot is dominant in dit deel van Europa. Tegenover het dominante Holo-

z beginpunt komst zijn

„Het ruinelandschap van Auschwitz-Birkenau is als centrum van de Holocaust het meest schuldige landschap van Europa geworden.“ beeld EPA

caustparadigma in West-Europa wordt in Midden- en Oost-Europa een perifere ‘tegenschiedenis’ gesteld die draait om het traumatisch verleden van de Sovjet-onderdrukking. De bevrijders van Auschwitz worden in de nieuwe, postcommunistische lidstaten van de Europese Unie juist voor bezetters gehouden.

De eeuw van de kampen wordt er volgens dit bezettingsparadigma vanuit een herkenbaar, postmodern slachtofferperspectief met een nadruk op terreur, trauma en getuigenissen vormgegeven als een anticommunistische strijd om nationale onafhankelijkheid. Een nationaal therapeutisch project om de samenleving van het communisme te zuiveren.

Blind

Het “Nooit meer Auschwitz!” of “Never Again!” fungeert al sinds de oorlog als een permanente waarschuwing tegen racisme, massamoord, etnische terreur en andere misdaden tegen de mensheid. De vraag waar wij nu voor staan is die van de toekomst van dit Holocaustparadigma.

Dit is geen gemakkelijke vraagstuk, want nu Auschwitz van een historische categorie een morele imperatief is geworden, presenteert het een breed scala aan opvattingen en praktijken die zich steeds moeilijker onder één noemer laat brengen.

Europa’s politieke eenwording van de afgelopen decennia is in belangrijke mate gefundeerd op de illusie van een samenbindend, getraumatiseerd verleden. Het enige wat ons bindt is echter een herin-

neringskloof. Naoorlogs Europa ligt bezaaid met betwist erfgoed, waarvan niet valt te verwachten dat het door “dark tourism” minder pijnlijk zal worden.

Terwijl mondiaal de nazistische vernietiging van de Joden als een niet te bevatten kwaad buiten de geschiedenis is geplaatst, ligt voor veel Britten, Fransen en Belgen het meest traumatische verleden nog steeds begraven in de loopgraven bij Verdun, aan de Somme en de IJzer, herdenkt Rusland nog even heroïsch als onder Stalin de miljoenen slachtoffers van de Grote Vaderlandse Oorlog en wordt er in Duitsland steeds meer aandacht gevraagd voor het ‘eigen’ slachtofferchap en oorlogslijden.

Het verst verwijderd van het Holocaustparadigma, maar qua vorm daaraan juist zeer verwant, is misschien nog wel het Oost-Europese bezettingsparadigma. Dat laat nauwelijks ruimte voor een verwerking van de moord op de Oost-Europese Joden die zo nauw met de strijd tegen het communisme was verbonden.

Toch vraagt de politicoloog Aleksander Smolar om meer ruimte binnen het Europese geheugen voor oostelijk Midden-Europa, en wel omdat hier –anders dan in door euroscepsis geplaagde West-Europa– nog sprake is van een optimistisch vertrouwen in het Europese, democratische project!

Men kan dit zien als een excuus voor nationalisme, maar ik vat het op als een oproep tot een transnationale herinneringspolitiek die voorbij Auschwitz durft te kijken. Natuurlijk zullen we dan niet mogen vergeten dat Auschwitz nog

steeds Oswiezim is; een gelaagde en betwiste plek waar de Oost- en de West-Europese ervaringswerelden over elkaar heen schuren. Daarnaast staat Auschwitz echter voor heel de Europese erfenis van de eeuw van de kampen, uit de brokstukken waarvan wij in deze complexe tijd van mondialisering en de terugkeer van het eigene, een nieuwe toekomst moeten fabriceren.

Dit verplicht ons tot een grotere belangstelling voor waarheidsvinding en authenticiteit, om te voorkomen dat onze herinneringen worden verpulverd tot Holocaustfictie. Maar dit vraagt ook om een kritische doordenking van de onderlinge samenhang van Europa’s vele catastrofes uit de eeuw van uitersten.

Laat Auschwitz geen nulpunt maar een eindpunt zijn – het einde van dat even verleidelijke als verschrikkelijke verlangen naar zuiverheid. In plaats van een uitroepetekens zou ik daarom achter “Nooit meer Auschwitz” een vraagteken willen zetten. Want over welk Auschwitz hebben we het eigenlijk in het licht van al die verdrongen, pijnlijke geschiedenissen die met hun verborgen, tegenstrijdige betekenissen overal in Europa de kop opsteken als voer voor toeristen en nationalist?

De auteur is hoofddocent cultureel erfgoed aan de Universiteit van Amsterdam. Dit artikel is een bewerking van de oratie die hij gisteren uitsprak bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar erfgoed van de oorlog aan de Vrije Universiteit.

opgemerkt

Burgemeester

In zijn column (RD 20-1) schrijft prof. Op ’t Hof over het proces om een nieuwe burgemeester te benoemen in Urk. In Oldebroek, eveneens een christelijk dorp, is zonder de gekruide wijze waarop onze collega-raadsleden van Urk het profiel hebben neergezet, een mannelijke burgemeester benoemd die lid is van een protestants kerkgenootschap. Een bewust aansturen op een confrontatie met de commissaris van de Koningin is dus niet nodig.

Ik wil de zorgen van prof. Op ’t Hof ten aanzien van de consequenties van de scheiding van kerk en staat overigens niet wegnemen, want die heb ik net zoals hij. Maar als hij spreekt over het verbod op godsdienst gaat hij feitelijk te ver. Hij zet een onterecht beeld neer en doet zo geen goed aan de beeldvorming. Ook al is Urk een bijzonder dorp, toch geldt ook daar de Grondwet, evenals in de rest van Nederland.

Overigens, ook de niet-confessionele burgemeester die wij hier tussentijds hebben gekregen, paste zich zeer goed aan aan de christelijke mores in ons dorp. Ik wil maar zeggen: de soep van prof. Op ’t Hof had best wat minder gekruid mogen zijn.

**P. van Duijn, SGP-fractie-voorzitter Oldebroek
Het Kooiveen 12
8096 MC Oldebroek**

Magnesium

Terecht benadrukt huisarts Baan in de rubriek Volgende patiënt (RD 21-2) het belang van het mineraal magnesium. Echter, bij zijn advies met betrekking tot 400 mg magnesium zijn wel een paar kanttekeningen te plaatsen.

De vraagsteller spreekt over magnesiumcitraat. Vierhonderd mg magnesiumcitraat bevat

slechts ongeveer 60 mg elementaire opneembare magnesium. De veel beter opneembare vorm (aminozuur gebonden) magnesiumbisglycinate was een beter advies geweest.

Verder hangt het advies ook af van het gebruik van calciumhoudende producten door de vraagsteller. De verhouding in ons bloed van calcium, fosfor en magnesium moet namelijk 2:2:1 zijn. Het kan zijn dat bij het gebruik van bijvoorbeeld veel zuivel de magnesium behoefte veel groter is dan de genoemde 400 mg. Dit was het vermelden waard geweest, aangezien senioren in verband met botontkalking vaak erg gefocust zijn op calciumname.

**Henk van den Brink
Wilgenhof 51
3925 HT Scherpenzeel**

Rabbijnen

Een opvallend bericht in RD 17-1. Rabbijnen vinden naast therapie de “teschuba” noodzakelijk om te genezen van homofilie. Teschuba betekent ware bekering. Terecht, want zonder oprechte bekering als het werk van de Heilige Geest is ook therapie zinloos.

Ik hoop dat alle oprechte christenen hier positief op reageren, in verbondenheid met Israël, en steun gevend aan hen die aan homoseksuele psychotherapie geven. Vooral wanneer straks vanuit de zogenaamde moderne hoek de joodse en christelijke kijk op homofilie aangevallen en verboden zal worden.

Theologen én psychiaters moeten in dienst staan van Gods Koninkrijk. In mijn eigen leven heb ik dat als theoloog en christelijk psychotherapeut ook gedaan.

**Drs. W. Jurg
Anerweg-Noord 86
7775 AV Lutten**

De aanbevolen lengte van een opiniebijdrage bedraagt 750 woorden. De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden opiniebijdragen (zonder overleg) te redigeren en/of in te korten, of zonder opgave van redenen te weigeren.

Coördinatie: Albert Groothedde en Willem van Klinken
E-mailadres: opinie@refdag.nl

In de rubriek Opgemerkt kunnen abonnees reageren op de redactionele inhoud van het RD. Uitzonderingen zijn: andere brieven in Opgemerkt, de rubriek “Kerkelijke pers/ ZoGezegd”, meditatieve bijdragen en recensies. Inzendingen (maximaal 300 woorden) moeten voorzien zijn van naam en adres van de schrijver. De redactie behoudt zich het recht van bekorting of weigering voor.

E-mailadres: hoofdredactie@refdag.nl

Het inzenden van een brief of opiniebijdrage houdt in dat de schrijver aan het Reformatorisch Dagblad toestemming geeft tot het vastleggen, vervoelvoudigen en verspreiden daarvan in gedrukte, elektronische of andere vorm, zoals cd-rom, databank, internet of geluidsdragers.